

Analiza izvještavanja internetskih portala dnevnih novina tijekom pandemije Covid-19 i povjerenje publike

Pucko, Barbara

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:902773>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-27**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Barbara Pucko

**ANALIZA IZVJEŠTAVANJA PORTALA
DNEVNIH NOVINA TIJEKOM
PANDEMIJE COVID-19 I POVJERENJE
PUBLIKE - ODABRANI PRIMJERI**

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA KOMUNIKOLOGIJU

Barbara Pucko

**ANALIZA IZVJEŠTAVANJA PORTALA
DNEVNIH NOVINA TIJEKOM
PANDEMIJE COVID-19 I POVJERENJE
PUBLIKE - ODABRANI PRIMJERI**

ZAVRŠNI RAD

Mentor: prof. dr. sc. Danijel Labaš

Zagreb, 2022.

SAŽETAK

Novinarstvo je profesija čiji je temelj istina, no u svakodnevnom izvještavanju na to se sve više zaboravlja jednako kao i na pravila novinarske etike. Pojava interneta ubrzala je proizvodnju vijesti. Od novinara se očekuje velik broj zanimljivih priloga u kratkom vremenskom roku. Zbog stresa često dolazi do lošijih priča, a samim time i lošije reakcije publike. Koliko su nam važni dobri medijski djelatnici, shvatili smo i u vrijeme krize pandemije Covid-19. Ovaj rad bavi se percepcijom novinarstva i njegovim zanemarenim aspektima. Kroz primjere izvještavanja tijekom pandemije koronavirusa, upozorava koliko je važno slijediti pravila novinarske etike i surađivati s publikom. Povjerenje publike ključno je za opstanak profesije i dobrih novinara.

Ključne riječi: online novinarstvo, novinarska etika, Covid-19, povjerenje publike

ABSTRACT

Journalism is a profession based on truth, but in everyday reporting that often gets neglected just like the rules of ethics do. The use of internet sped up the process of creating news. The reporters are expected to make a large amount of stories in a short amount of time. They often write bad stories due to stress which leads to getting bad reactions from the public. We realized how important good news reporters are during the Covid-19 pandemic. This paper deals with the perception of journalism and its neglected aspects. It warns how important it is to collaborate with the public and to follow the rules of ethics in journalism through the examples of reporting during the coronavirus pandemic. The trust that the public has in the reporters is necessary to sustain the profession.

Key words: online journalism, etichs, Covid-19, trust of the audience

SADRŽAJ

UVOD	2
1. NOVINARSTVO KAO PROFESIJA.....	3
1.1. PERCEPCIJA NOVINARSKJE PROFESIJE	4
1.2. <i>ONLINE</i> NOVINARSTVO	5
2. NOVINARSKA ETIKA	6
2.1. PRIMJERI KRŠENJA NOVINARSKJE ETIKE	8
2.2. CENZURA	11
2.3. POVJERENJE PUBLIKE	12
ZAKLJUČAK	14
LITERATURA.....	15

UVOD

U 2020. godini cijeli svijet zahvatila je kriza uzrokovana pandemijom Covida-19. Normalan život preko noći su zamijenile medicinske maske, testiranja, dezinficijensi i održavanje distance. Svaka vrsta druženja naglo je prekinuta u strahu od nepoznate i smrtonosne bolesti. Većina ljudi radila je od kuće, učenici nisu išli u školu, a društveni život bio je na posljednjem mjestu. Najvažnije je bilo svakoga dana pozorno pratiti vijesti, bile one novinske, televizijske, radijske ili one internetske kako bi saznali novosti o stanju pandemije. Tada smo, više nego ikada prije, imali priliku vidjeti koliko je važna novinarska profesija i stručnost u obavljanju novinarskog posla. Novinari su nam mjesecima bili gotovo jedina poveznica sa svijetom. Tijekom vremena pandemije više smo ih cijenili i nadamo se shvatili važnost novinarstva. Thomas Jefferson je jednom rekao: „*Da sam morao birati želim li državu bez novina ili novine bez države, bez oklijevanja bih se odlučio za ono drugo*“ (Jefferson, 1994: 103).

Uz pandemiju, Hrvatsku su u 2020. godini pogodila i dva snažna potresa. Svi medijski djelatnici radili su u izvanrednim uvjetima. Tijekom gotovo pune dvije godine svakodnevno su nas izvještavali o broju novooboljelih, stanju u bolnicama i novim društvenim pravilima. Glavno pitanje je koliko su se prilikom tog izvještavanja držali temeljnih pravila novinarske etike i jesu li pritom imali na umu da je istinitost temelj novinarstva. Cilj ovog rada je interpretativno analizirati kakvo je bilo izvještavanje internetskih portala dnevnih novina: Jutarnjeg lista, Večernjeg lista i 24 sata tijekom korona krize. Uz to, posebni naglasak staviti ćemo na povjerenje publike u medije koje zapravo i najbolje reflektira koliko je izvještavanje u kriznim vremenima pandemije bilo kvalitetno. S obzirom na to da je ovo završni rad, nećemo provoditi strukturiranu analizu sadržaja koja bi nadilazila potrebe ovog rada, ali se nadamo da će ovaj rad potaknuti temeljitu analizu izvještavanja tijekom cijele pandemije. U radu ćemo se osvrnuti na novinarsku profesiju kao često zanemarivanu te načela koja treba slijediti tijekom izvještavanja, osobito u kriznim vremenima.

1. NOVINARSTVO KAO PROFESIJA

Novinarstvo je prema Hrvatskoj enciklopediji Leksikografskog zavoda Miroslava Krleže, djelatnost javnog priopćavanja pomoću javnih glasila¹. Osnovna je zadaća novinarstva obavještavanje javnosti o svim činjenicama važnima za spoznavanje svijeta, radi podizanja kvalitete života i radi boljšega snalaženja ljudi u društvu i pojedinaca u međusobnim odnosima. Ipak, ne postoji neka univerzalna definicija novinarstva koja je konstantna. Novinarstvo se stalno mijenja, a tako i njegove definicije. Za razliku od definicije, konstantna je polemika o tome treba li se novinarstvo smatrati zanatom ili strukom. „Novinari su strogo specijalizirani profesionalci koji djeluju prema jasnim strukovnim načelima“ (Malović, 2005: 15). U Hrvatskoj se još uvijek vrlo često možemo susresti sa stavom da novinarstvo nije suviše ozbiljno zanimanje jer svatko tko je pismen može pisati. Stoga je čest stav da za bavljenje novinarstvom nije potrebna fakultetska izobrazba. Shvatljivo je da je tome tako jer većina ljudi novinare gleda kroz stereotip „napornih“ ljudi koji žele sve znati. Ne stavljaju ih u kontekst medijskog sustava koji ima najveći utjecaj na društvo. Ako pitate ljude na koji način mediji utječu na njihov život, oni vam zasigurno neće odgovoriti da mediji oblikuju većinu njihovih stavova i vjerovanja jer toga uopće nisu ni svjesni. Upravo zbog tako velikog utjecaja na javno mnijenje novinarstvo je struka za koju je potrebno akademsko obrazovanje. To je bilo jasno vidljivo upravo u kriznim vremenima pandemije Covida-19 i potresa kada su mnogi napisani tekstovi bili objavljeni bez poštivanja temeljnih etičkih načela s posve pogrešnim ciljevima. „U odnosu na internet postavlja se međutim pitanje hoće li u budućnosti novinari uopće biti potrebni, jer korisnici sami traže informacije ili naručuju njihov automatski odabir. Zbog interneta gubi se monopol novinara kao ponuđača informacija i kao onoga tko je 'gatekeeper'. Novinari međutim imaju vrlo važnu ulogu jer sam pojedinac više ne može steći preglednost u poplavi podataka, a novinar omogućuje korištenje te količine informacije profesionalnom pripremom i odabirom usmjerenim prema korisniku“ (Kunczik, Zipfel, 2006: 70).

¹ Online izdanje Leksikografskog zavoda Miroslava Krleže, zadnji pristup 26. lipanj 2022.

Preuzeto sa: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=44283>

1.1. PERCEPCIJA NOVINARSKJE PROFESIJE

„Istinitost je temelj novinarstva. Nijedna druga kategorija ili definicija nije prihvaćena tako jednostrano i bezostatno kao istina. Vijest je ili istinita ili nije vijest. Trećeg nema“ (Malović, 2005: 19). U idealnom shvaćanju novinarstva, ono je traganje za istinom. „Istinitost i objektivnost neosporno čine temelj medijske vjerodostojnosti. Riječ je o procesu stvaranja povjerenja čija gradnja traje dugo, a koje može u trenu nestati. Osim toga, istina i vjerodostojnost osiguravaju novinarsku kvalitetu“ (Labaš, Grmuša, 2011: 87). U povijesti je ono to zaista i bilo. Od početka borbe za slobodu tiska, istina je bila najvažniji ideal. Od tada su se promijenila vremena, a promijenilo se i novinarstvo. „Trendovi koji su obilježili devedesete godine prošlog stoljeća i prvo desetljeće 21. stoljeća u Hrvatskoj jesu: tabloidizacija, komercijalizacija, senzacionalizam, objavljivanje neistina i manipuliranje činjenicama, nepridržavanje profesionalnih standarda, narušavanje etičkih normi te gubitak vjerodostojnosti“ (Kanižaj, Skoko, 2010: 22). To je daleko od traganja za istinom koju su nekad zagovarali predvodnici slobode tiska. Nije čudno da istina više nije glavni cilj novinarske profesije ako uzmemo u obzir sve obaveze s kojima se novinari danas susreću. Sve je više informacija, više kanala za njihovu distribuciju, a od novinara se očekuje da istovremeno bude fotograf, snimatelj, montažer, odličan u poznavanju tehnologije te da isporuči priču što je brže moguće. Publika nije svjesna svih zahtjeva koje novinarski zadatci često stavljaju pred novinare te zbog toga često ima nerealna očekivanja. Nekad su ta očekivanja prevelika, a nekad premalena.

„Prema istraživanju agencije GfK na uzorku od tisuću ispitanika, objavljeno u prosincu 2008. čak 54% građana navelo da je novinarstvo u Hrvatskoj pod utjecajem određenih interesnih skupina i/ili politike. Iako bi novinarstvo trebalo biti objektivno, neovisno, istraživačko i sl., rezultati ankete pokazivali su kako samo 19% ispitanika tvrdi da je novinarstvo u Hrvatskoj pozitivno, istinito, samostalno, objektivno i slobodno. Od ukupnog broja ispitanika, 77% građana procjenjuje da je nimalo ili malo slobodno i samostalno. Čak 89% građana navelo je kako je novinarski posao izazovan i stresan, dok ga nešto manji postotak građana (87%) smatra kreativnim. Da je novinarski posao naporan, ali i zanimljiv, smatra 86% građana. Fakultet političkih znanosti je s agencijom za istraživanje tržišta Media Metar 2009. proveo istraživanje prema kojem je 85% hrvatskih građana zatražilo da novinari budu stručno osposobljeni za profesiju, čime bi ujedno mogli i izravno utjecati na poboljšanje svoga imidža“ (Kanižaj, Skoko, 2010: 34).

Među studentima komunikologije i novinarstva vlada svijest o etičkim načelima i pravilima novinarske struke. Prema istraživanju „Percepcija novinarske profesije studenata novinarstva i komunikologije na Sveučilištu u Zagrebu“ gotovo svi ispitani studenti (oko 90%) smatraju da

bi hrvatski novinari trebali kritizirati nepravilnosti te informirati građane o njihovim pravima. Vrlo velik broj studenata također smatra da bi hrvatski novinari trebali imati ulogu čuvara demokracije i neslužbenih nadzornika vlasti, glasnogovornika naroda, tumača svih društvenih događanja i procesa te ulogu promatrača i savjetnika građana u svim područjima života. Prema istom istraživanju većina studenata preddiplomskih i diplomskih studija smatra da je tipični hrvatski novinar u srednjoj mjeri pošten, pravedan, objektivan, pismen i precizan s time da podjednak postotak smatra da su te karakteristike kod hrvatskih novinara čak slabo ili nedovoljno izražene. Većina studenata vjeruje da su hrvatski novinari vrlo pristrani i skloni manipulaciji, a pokazalo se da ih diplomci smatraju značajno pristranijima nego preddiplomci. U velikoj mjeri smatraju i da su skloni senzacionalizmu. Većina preddiplomaca i diplomaca također se slaže da tipični hrvatski novinar nije previše sklon provjeravati informacije o kojima piše, kao i da je u srednjoj mjeri izražena njegova sklonost pisanju na tendenciozan i huškački način“ (Jokoš, Kanižaj, 2012: 112). Upravo navedeni senzacionalizam i sklonost neprovjeravanju informacija doveli su do raznolikog izvještavanja tijekom pandemije Covid-19 kada su brojni članci stvarali paniku i još veće nerazumijevanje stanja pandemije.

1.2.ONLINE NOVINARSTVO

„*Online* medije definiramo kao web stranice kojima je svrha informiranje korisnika, i to neovisno o tome radi li se o informativno-političkom, zabavnom ili nekom drugom sadržaju te neovisno o tome radi li se o digitalnom izdanju klasičnih medija ili o novom mediju. Oni pritom ostvaraju masmedijski učinak ili imaju potencijal za njegovo ostvarivanje“ (Brautović, 2011: 13). *Online* mediji danas zauzimaju velik dio naše svakodnevice. Pomoću njih vijesti se brže šire te su lako dostupne velikom broju ljudi. Osnovne osobine interneta kao medija su: neposrednost, višestranost, multimedijalnost, raznolikost distribucije, povezivanje poveznicama, interaktivnost, arhiviranost i nelinearnost. „Prvi *online* mediji javljaju se već 1993. godine, neposredno nakon spajanja Hrvatske na internet, da bi se pravi „bum“ u online novinarstvu dogodio 1998. godine kad su *online* mediji najveći razvoj doživjeli u SAD-u i Zapadnoj Europi“ (Brautović, 2010: 23). Važan dio *online* medija čine društvene mreže koje su postale glavni kanal za širenje vijesti internetskih portala dnevnih novina. Na njima se nažalost, najčešće možemo susresti i s kršenjima pravila novinarske etike jer se tekstovi koji izlaze na portalima pišu kako bi privukli što veći broj čitatelja i ostvarili najveći mogući broj posjeta stranici.

2. NOVINARSKA ETIKA

„Novinarska etika definirana je kao vrsta primijenjene etike koja ispituje što bi novinari i novinske organizacije trebali činiti s obzirom na njihovu ulogu u društvu. Glavna područja novinarske etike uključuju uređivačku neovisnost, provjeru, anonimne izvore, korištenje grafičke ili izmijenjene slike i norme za nove oblike medija“ (Ward, 2008: 295). Navedena definicija tek je jedna od mnogih definicija novinarske etike koju je puno lakše slijediti u teoriji nego u praksi. Novinari moraju održavati ravnotežu između etičkih pravila struke i želja nakladnika i publike. Prilikom izvještavanja se trebaju pridržavati etičkih kodeksa i zakona. Samo neki od njih su: Kodeks časti hrvatskih novinara, Deklaracija o načelima ponašanja novinara, Međunarodna načela profesionalne etike u novinarstvu i Münchenska deklaracija. Vrijednost vijesti određuje koliko će vijest biti zanimljiva, a samim time i čitana.

Postoji 15 vrijednosti vijesti (Harcup, O'Neil, 2017: 1482): ekskluzivnost, loše vijesti, sukob, iznenađenje, audio-vizualnost (vijesti s privlačnim foto/video/audio segmentima), djeljivost, zabava, drama, follow-up (subjekti aktualnih vijesti), moćna elita, važnost, slavni, dobre vijesti i medijska agenda.

Svaka od navedenih vrijednosti potencijalno dovodi novinara u situaciju da bira između etičkih pravila i same vrijednosti. Etički najosjetljivije vrijednosti vijesti publici su najzanimljivije. Vrijednost je ono što prodaje vijest, a etika je nešto o čemu razmišlja tek jedan mali dio publike. Koliko je teško održavati red i ravnotežu kada je u pitanju etika, dokazuje i sljedeća anegdota.

„Za rasprave o etici medija, u svibnju 1998., u Zagrebu urednica jednih hrvatskih novina priznala je kako je 'etika za nas-kaos!' i naglasila kako su u njezinu uredništvu rasprave o etici vrlo rijetke. 'Raspravljamo samo kad se netko žali nakon što je tekst objavljen. Tada smo prisiljeni razgovarati o njemu'- rekla je urednica“ (Malović, Ricchiardi, Vilović, 2007: 28).

Unatoč tome što je etika za novinare često kaos i što se vijesti prodaju zbog njihovih vrijednosti, trebamo li zaista zanemariti etiku, osobito u vremenima krize poput pandemije Covid-19? Tijekom izvještavanja u pandemiji, nerijetko se moglo naići na tekstove koji krše etičke kodekse. Osim zakona i etike novinari bi trebali slijediti specifične dužnosti novinarske profesije.

Prema Luki Brajnoviću postoji 10 specifičnih dužnosti novinara:

„Na prvome mjestu novinar mora biti odan izabranoj profesiji koja je određena onim aktivnostima kojima i sama pridonosi ugledu i časti. Na drugome mjestu navodi da novinar

kroz školovanje i učenje mora proći određenu pripremu i steći odgovarajuće specifično osposobljavanje kako bi se mogao baviti novinarskim poslom. Kako Luka Brajnović navodi na trećem mjestu, novinar se mora kompetentno i čestito baviti svojom profesijom, imajući uvijek pred očima ljudsko dostojanstvo, dok na četvrtom navodi da novinar mora biti predan profesionalnom radu kako dolikuje 'stvarnoj vokaciji' ili pozivu. Na petome mjestu kaže da novinar mora pružati usluge koje su rezultat bavljenja tim poslom na korist općeg dobra i u službi društva te se mora permanentno profesionalno usavršavati i pritom nikada ne smije smatrati da je njegovo usavršavanje završeno i potpuno postignuto (o čemu piše kao o šestoj dužnosti). Dakako, novinar mora ispravno težiti k postizanju ne samo profesionalnoga ugleda nego i materijalnih sredstava za dostojan život (sedma dužnost), dok je osmo načelo da mora biti dosljedan istinitom, razboritom i promišljenom sudu vlastite savjesti unatoč mogućim suprotnim i proturječnim prilikama. Na predzadnjem, devetom mjestu Brajnović ističe da novinar ima 'moralno pravo na opstanak u odabranoj profesiji budući da je stalna promjena raznih aktivnosti i poslova u suprotnosti s profesionalnom stabilnošću', dok na desetom mjestu navodi da novinar stalno mora težiti služenju drugima, a istodobno potpuno očuvati svoju profesionalnu slobodu“ (Labaš 2010: 177-178 prema Brajnović, 1978: 44-45).

2.1.PRIMJERI KRŠENJA NOVINARSKJE ETIKE

U sljedećih šest primjera prikazat ćemo kršenja novinarske etike na portalima sljedećih dnevnih novina: Večernji list, 24 sata i Jutarnji list. Predstaviti ćemo po dva priloga sa svakog portala: jednog koji krši pravila novinarske etike te jedan prilog napisan prema pravilima struke. Prilozi će biti iz prvog, trećeg i petog vala pandemije koronavirusa kako bi se osiguralo praćenje napretka u izvještavanju tijekom pandemije.

Večernji list - prvi val pandemije koronavirusa

Svjedočanstva oboljelih od koronavirusa: „Uplašila sam se da ću umrijeti sama.“

Dana 10. travnja 2020. godine objavljen je prilog koji opisuje svjedočanstva dvanaest ljudi iz različitih dijelova svijeta tijekom njihove borbe s koronavirusom. U svim iskustvima naglasak je na agoniji koju su proživljavali tijekom zaraze. Emotivni i slikoviti opisi navode na pomisao da će zaraza koronom posve sigurno drastično promijeniti život, no to ne mora biti tako jer postoje i brojni slučajevi lakog ozdravljenja koji nigdje nisu opisani. Ovakvim načinom pisanja članaka širi se panika, a to je protivno pravilima novinarske etike. Kao autor članka potpisana je HINA jer autor priloga ne može potvrditi navode ljudi s kojima nije razgovarao. Time se krši članak 5. Kodeksa časti hrvatskih novinara prema kojem je novinar obavezan iznositi točnu, potpunu i provjerenu informaciju. Novinar koji nije izravno razgovarao s ljudima o čijim svjedočanstvima piše, ne može biti siguran u točnost informacija. Prema posebnoj uputi Vijeća za elektroničke medije (2020.), tijekom pandemije Covida-19 zabranjene su sve audiovizualne medijske usluge, uključujući i one putem interneta kojima se objavljuju ili šire dezinformacije, posebice one u vezi pitanja javnog zdravlja. Objavljivanje ili širenje dezinformacija izaziva zabrinutost, širenje straha i panike među stanovništvom te vodi do još težih posljedica od ovih s kojima smo suočeni.

Od korone mi je puno uzbudljivije naći rani odgovor na hantavirus

Dana 22. travnja 2020. godine objavljen je intervju s dr. sc. Željkom Mačak Šafranko iz tima Klinike za infektivne bolesti „Dr. Fran Mihaljević“. Tim je uspio laboratorijski uzgojiti koronavirus kako bi mogli raditi na izradi cjepiva. Informacije vezane uz koronavirus stručno su objašnjene uz naglasak da nema razloga za paniku. Osim o koroni, znanstvenica je govorila

i o važnosti pronalaska cjepiva za hantavirus. Prilog je iznimno informativan, a govornik stručan. Ne izaziva paniku već smiruje te obraća pozornost i na druge bolesti koje prijete i za koje je važno pronaći lijek. Podsjeća da svijet, posebice znanost, ne smiju stati zbog koronavirusa jer mnoge druge strašne bolesti čekaju da im se pronađe lijek.

24 sata – treći val pandemije koronavirusa

'Kako ću ja dalje? Supruga je dobila koronu i umrla dok je rađala. Spašavala je našu bebu.'

Dana 4. svibnja 2021. godine na portalu 24 sata objavljen je prilog o trudnici koja je preminula tijekom poroda, a bila je pozitivna na koronavirus. U prilogu je objavljen razgovor s njezinim suprugom i susjedima. Objavljena je fotografija tragično preminule žene i njezine obiteljske kuće. Kao da priča nije dovoljno strašna sama po sebi, opisani su i drugi slični primjeri preminulih trudnica i novorođenčadi koji su bili pozitivni na koronavirus. Prilog širi paniku među trudnicama za koje ni sami liječnici nisu bili sigurni koliko je cijepljenje sigurna opcija. Ovdje se izravno krše 14. i 15. članak Kodeksa časti hrvatskih novinara prema kojima novinar treba štiti čovjekovu intimu od senzacionalističkog i svakog drugog neopravdanog otkrivanja u javnosti. Obvezan je poštovati svačije pravo na privatnost, a treba obratiti posebnu pozornost, obazrivost i odgovornost pri izvještavanju o samoubojstvima, nesrećama, osobnim tragedijama, bolestima, smrtnim slučajevima i nasilnim djelima. Novinar treba izbjegavati intervjuiranje i prikazivanje osoba koje su izravno ili neizravno pogođene tim događajima, osim kada je riječ o iznimnom javnom interesu.

HALMED istražuje slučaj: Čovjek (33) umro 12 dana nakon što je primio cjepivo AstraZeneca

Dana 17. ožujka 2021. objavljen je prilog u kojem se opisuju komplikacije muškarca koji je preminuo 12 dana nakon cijepljenja AstraZenecom. Ovakvi prilozi su poželjni jer ukazuju na to da i cjepiva, iako su snažno oružje u borbi protiv virusa, imaju svojih mana. Tijekom cijele pandemije rijetki su bili tekstovi koji bi upozoravali na eventualne teške posljedice koje može izazvati cijepljenje. Ovaj prilog poštuje pravo publike na istinu. Jednako kao što joj se predstavljaju prednosti koje cijepljenje donosi, publika ima pravo znati i za sve rizike neovisno o tome kako će to utjecati na ugled i profit proizvođača.

Jutarnji list - četvrti i peti val pandemije koronavirusa

Korona gazi debele: Vjerojatnost da završe na respiratoru 66 posto je veća za prekomjerno teške

Dana 8. prosinca 2021. godine objavljen je prilog čiji je naslov stopostotno kršenje novinarske etike. „Korona gazi debele“ zvuči kao da je pisalo maleno dijete koje zbog svojih godina u rječniku nema izraz pretili. U Hrvatskoj 2/3 odrasle populacije ima prekomjernu tjelesnu težinu te ih zbog toga ne treba dodatno zastrašivati s rizicima koje donosi koronavirus, a moglo ih se na to upozoriti drugačijim i primjerenim vokabularom. Većina je njih svjesna da stanje u koje su se doveli nije dobro. Umjesto za širenje panike i ponižavanje pretelih ljudi, ovaj prilog mogao se iskoristiti za edukaciju o zdravoj prehrani i potražiti odgovor na pitanje koji su faktori utjecali na toliki porast broja ljudi s prekomjernom tjelesnom težinom.

Covid i ljudska prava: 'Plaćanje testova je najveći problem, tu postoji velik rizik za diskriminaciju'

Dana 7. prosinca 2021. godine objavljen je prilog o Covid potvrdama koje dovode do diskriminacije u društvu. Testiranje za djelatnike je besplatno, no za građane nije te se postavlja pitanje što je s građanima koji ne mogu platiti testiranje. Ljude se dovodi u neugodnu poziciju, jer su prisiljeni birati između cijepljenja ili ozdravljenja kako bi mogli normalno živjeti i izvršavati svoje obaveze. Izvor informacija je pučka pravobraniteljica Tena Šimonović Einwalter koja stručno i argumentirano zagovara jednakost svih građana. Ovim prilogom prozivaju se institucije i skreće pozornost na druge problematične aspekte ove teme poput govora mržnje na internetu i lažnih vijesti. Idealan je primjer kako bi prilozi trebali izgledati: stručno, informativno i pozivati na promjene.

2.2.CENZURA

„Cenzura označuje praksu prethodnog ispitivanja, ograničavanja i zabranjivanja javnih radnji, izražavanja mišljenja i umjetničkih izvedbi“ (Musa, 2017: 135). Zakonom je zabranjena u većini država svijeta, no unatoč tome, nema mjesta na kojem se ne provodi. U Hrvatskoj je sloboda govora zajamčena Ustavom Republike Hrvatske, Zakonom o medijima i Zakonom o elektroničkim medijima. „Neki autori tvrde kako nema više države koja će priznati cenzuru, ali ni države koja nije razradila sto i jedan način kako će ušutkati novinske redakcije i novinare, kako će ih usmjeravati i kažnjavati“ (Musa, 2017 prema Grbelja 1998: 135). Tijekom analize izvještavanja portala dnevnih novina – koje smo mi dijelom uzeli u obzir i predstavili šest primjera, što je jako mali broj i ne predstavlja reprezentativni uzorak – u pandemiji Covida-19, lako je primijetiti da ima jako puno tekstova koji o koronavirusu govore kao o teškoj bolesti sa strašnim posljedicama i cjepivu kao jedinom rješenju. Istovremeno, u manjini, ima odličnih priloga koji potiču na kritičko promišljanje i predstavljaju drugi pogled na pandemiju. Takvi su nam prilozi potrebni kako bi potaknuli publiku na kritičko promišljanje i participaciju u novinarstvu. „John Stuart Mill u svom djelu 'O slobodi' tvrdi da suzbijanje mišljenja nije dobro jer se samo u sudaru proturječnih mišljenja može ustvrditi da je istina otkrivena ili potvrđena“ (Veljanovski, 2017: 10). Unatoč tome što je većina medijskih djelatnika svjesna da je Millova teza u potpunosti točna, ona je zanemarena jednako kao i pravila novinarske etike navedena ranije u ovom radu. John Milton u svom djelu „Aeropagitika“ izjavljuje da cenzura sprječava uvoz naše najdragocjenije robe - istine. Sprječavanje istine i kršenje etičkih pravila dovode do gubitka povjerenja javnosti. Povjerenje publike gradi se godinama, a nestaje preko noći. To isto povjerenje, uz želju za informiranjem, motivira publiku da kupuje određene novine ili prati pojedine portale. Bez istine i s više-manje istim dnevnim redom, gubi se interes publike, a samim time dolazi i do gubitka profita.

2.3.POVJERENJE PUBLIKE

Kao posljedica potrebe za sve većim brojem vijesti, često se možemo susresti s lažnim vijestima koje se brzo šire internetom. Ako tome dodamo neprovjerene i pogrešne informacije u novinarskim tekstovima, dobivamo zbunjenu publiku koja gubi povjerenje u svoje izvore informiranja. Čvrsto povjerenje između publike i medija najvažnije je upravo u kriznim situacijama poput pandemije Covida-19. „Za učinkovito komuniciranje tijekom krize izuzetno je važno povjerenje ugroženih javnosti u izvore iz kojih primaju ključne informacije, ali i povjerenje u institucije i organizacije koje upravljaju krizom te komuniciraju različite instrukcijske informacije, informacije prilagodbe te reputacijske informacije“ (Jugo, Skoko, Petrović, 2021: 349). Prema istraživanju provedenom 2020. godine (Jugo, Skoko, Petrović, 2021.), u kojem je sudjelovalo 630 građana Republike Hrvatske, kada je u pitanju povjerenje u pojedine izvore informacija, najlošije su ocijenjeni Vlada RH i novinari. Ti se podaci slažu s podacima dobivenim u projektu „Istraživački novinarski laboratorij: Vjerodostojnost medija kroz kulturu eksperimenta i inovacije u redakcijama“ skraćenog naziva Jourlab istraživačkog tima s Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu. Prema njihovom anketnom istraživanju, u kojem je u prosincu 2020. sudjelovalo 1009 ispitanika, novinarima vjeruje tek četvrtina građana. Treba istaknuti i da 60,4% ispitanika smatra kako bi svaki novinar i urednik morao imati licencu za obavljanje posla, a 72,5% ispitanika smatra da se novinari u svom radu moraju pridržavati etičkih kodeksa. Prema istraživanju „*Medijske navike, povjerenje publike i lažne vijesti u doba koronavirusa*“ provedenom na 585 ispitanika, tek njih 1,4% iskazalo je povjerenje u medije kao izvoru informacija. Ovo je istraživanje također pokazalo da 51,1% ispitanika smatra kako novinari koji su pripremali priloge o Covid-19, rade taj posao neovisno o obrazovanju. U većoj mjeri smatraju da su novinari skloni senzacionalizmu (43,6%) i manipulaciji (34,7%), ali ih također vide kao informatore (31,5%) i kritičare postojećeg stanja (26,8%). Da su novinari visokoobrazovani i školovani za taj posao i da su pismeni smatra tek 15,4%, odnosno 14,7 % ispitanika (Begović, Labaš, 2021: 21). Prijatelji i poznanici ocijenjeni su kao izvor informacija u koji su građani imali najviše povjerenja tijekom pandemije. Slijede ih radijske i televizijske postaje te tiskani mediji s nešto nižom razinom povjerenja. Značajno nisku razinu povjerenja ispitanici su pokazali prema internetskim portalima i društvenim mrežama (Jugo, Skoko, Petrović, 2021: 360). Ispitanici su lažne vijesti najčešće prepoznali na internetu, što potvrđuje 65,5% ispitanika, a prate ih društvene mreže (50,6%). U znatno manjem opsegu lažne vijesti pronađene su na televiziji, dok su tek rijetke lažne vijesti pronađene u tisku i na radiju (Begović, Labaš, 2021: 20). Manje od 1% građana izjasnilo se da u potpunosti vjeruje

informacijama o Covidu koje pročitaju na internetskim portalima, a situacija je tek malo bolja kada je riječ o društvenim mrežama, dnevnom tisku te komercijalnoj televiziji i javnoj televiziji (Perišin i sur. 2020). Iako publika često prepoznaje lažne vijesti na internetu, one su i dalje vijesti kojima su najviše izloženi. Zbog razvoja tehnologije i *online* medija većina publike danas vijesti prati upravo preko interneta i društvenih mreža te je zato ključno poboljšati kvalitetu izvještavanja na tim platformama. To se može postići kontinuiranom edukacijom medijskih djelatnika, ali i same publike. Čak 80% građana nije imalo prilike učiti o medijima. Jedino sa razvijanjem vještina kritičkog razmišljanja i razumijevanjem medija možemo očekivati bolje stanje u medijskom *online* svijetu.

ZAKLJUČAK

Izvještavanje tijekom pandemije Covid-19 dovelo je medijske djelatnike u fokus javnosti više nego ikada prije. Kada smo svi ostali kod kuće, imali smo vremena pažljivo i detaljno čitati izvještaje s terena, ali i uočiti nepravilnosti o kojima inače ne bismo razmišljali. Važno je naglasiti da su medijski djelatnici bili pod velikim pritiskom, no to ih ne opravdava u situacijama kada su odlučili staviti profit i broj klikova ispred etike i temeljnih vrijednosti novinarstva. Moguće je da je za to kriv i opći društveni stav prema novinarstvu kao podcijenjenoj i neozbiljnoj profesiji. Nije ni važno koji je glavni uzrok tome već je važno potaknuti svijest o tome koliko su nam mediji važan dio života te ih zbog toga treba poticati na napredak. Kroz analizu samo nekoliko primjera u ovom radu, vidljivo je da u Hrvatskoj postoji čitava paleta različitih načina izvještavanja: od onih iznimno loših koji krše gotovo sva etička načela do onih iznimno dobrih koji pružaju nadu u bolje sutra. Pozitivni primjeri dokazuju kako su hrvatski novinari sposobni slijediti sva pravila novinarske profesije te pritom pisati zanimljivo. To pokazuje koliko je novinarstvo moćna i lijepa profesija ako se u njegov fokus stavi dobrobit publike i traganje za istinom. Za očekivati je da će se u sljedećim godinama situacija promijeniti, ne samo što se tiče novinara nego i same publike. Posao novinara neodvojiv je od publike i oni zajedno stvaraju najbolju priču. Što više publika medije prati s kritičkim odmakom i traži određene teme, to će novinari moći više ponuditi. Književnik Henrik Johan Ibsen jednom je prilikom izjavio kako loša publika želi loše novine. Upravo zbog toga moramo shvatiti da je novinarstvo danas, posebno u doba digitalnih medija, interaktivan proces u kojem publika i novinari trebaju surađivati. Publika koja ne upozorava novinare na njihove pogreške i ne potiče ih da se mijenjaju, ne može očekivati da promjene nastupe same od sebe. Ovaj je rad dijelom pokazao da je pandemija Covida-19 bila krizna situacija iz koje su svi nešto naučili: i novinari i publika koji će ta znanja iskoristiti u stvaranju boljeg novinarstva u Hrvatskoj.

LITERATURA

- 1) Begović, P., Labaš, D. (2021.). Medijske navike, povjerenje publike i lažne vijesti u doba koronavirusa. *Communication Management Review*, Vol. 06 No. 01, str. 6-28.
- 2) Brautović, M. (9. rujan 2010). Razvoj hrvatskog online novinarstva 1993.-2010. *Medianali*, Vol. 4, No. 8, str. 23-42.
- 3) Brautović, M. (2011.). *Online novinarstvo*. Školska knjiga.
- 4) Grbelja, J. (1998.). *Cenzura u hrvatskom novinarstvu 1945.-1990.* (str. 39). Zagreb: Naklada Jurčić.
- 5) Harcup, T., O'Neil, D. (2017.). What is news? News values revisited (again). *Journalism studies*, str. 1470-1488.
- 6) Jefferson, T. (1994.). Thomas Jefferson: Izbor iz autobiografije i pisama. *Politička misao : časopis za politologiju*, Vol. 31 No. 2, str. 97-142.
- 7) Jokoš, I., Kanižaj, I. (18. svibanj 2012.). Percepcija novinarske profesije studenata novinarstva i komunikologije na Sveučilištu u Zagrebu. *Medijske studije*, Vol.3 No 5, str. 102-117.
- 8) Jugo, D., Skoko, B., Petrović, M. (2021.). Krizno komuniciranje u Hrvatskoj 2020.: izvori informacija, povjerenje u institucije i meka moć države. *Sociologija i prostor : časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja*, Vol. 59 No. 3 (222), str. 349-370.
- 9) Kanižaj, I., Skoko, B. (31.. kolovoz 2010.). Mitovi i istine o novinarskoj profesiji-imidž novinara u hrvatskoj javnosti . *Medijske studije*, Vol. 1 No. 1-2, str. 20-39.
- 10) Kunczik, M., Zipfel, A. (2006.). *Uvod u znanost o medijima i komunikologiju*. Zagreb: Zaklada Friedrich Eber.
- 11) Labaš, D. (31. kolovoz 2010.). Luka Brajnović - od vjernosti sebi do vjerodostojnosti profesije. *Medijske studije* , Vol. 1 No. 1-2 ,str. 171-183.
- 12) Labaš, D., Grmuša, T. (2011.). Istinitost i objektivnost u informaciji i društveno štetne komunikacijske forme. *Kroatologija 2*, Vol. 2 No. 2, str. 87-122.
- 13) Malović, S. (2005.). *Osnove novinarstva*. Golden marketing-Tehnička knjiga.
- 14) Malović, S., Ricchiardi, S., Vilović, G. (2007.). *Etika novinarstva*. ICEJ, SVEUČILIŠNA KNJIŽARA d.o.o.
- 15) Musa, I. (2017.). *Medijsko pravo, sloboda izražavanja u Bosni i Hercegovini i Republici Hrvatskoj*. Mostar: Školska naklada d.o.o, Kralja Tomislava 1, Mostar.

- 16) Veljanovski, R. (2017.). Ljudska prava i odgovornost novinara. U u. V. Matović, Mediji, novinarstvo i ljudska prava - zbornik radova (str. 7-15). Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu; Hanns-Seidel-Stiftung.
- 17) Ward, S. J. (2008.). Journalism Ethics. U K. Wahl-Jorgensen, & T. Hanitzsch, The handbook of journalism studies (str. 295-309). Routledge.

INTERNETSKI IZVORI

- 1) Hrvatsko novinarsko društvo. Kodeks časti hrvatskih novinara, internetski izvor 7. svibnja 2022.

Dohvaćeno iz <https://www.hnd.hr/dokumenti>

- 2) Perišin T., Henjak, A., Kanižaj, I., Kovačević, P., Lechpammer, S., Oblak, D. (2020.). JOURNALAB, internetski izvor 7. svibnja 2022.

Dohvaćeno iz <https://zagrebnewslab.eu/journal/sto-publika-zeli/>

- 3) Vijeće za elektroničke medije. (21. ožujak 2020.). Upozorenje Vijeća za elektroničke medije o izvještavanju za vrijeme pandemije korona virusa, . internetski izvor 7. svibnja 2022.

Dohvaćeno iz <https://www.aem.hr/vijesti/upozorenje-vijeca-za-elektronicke-medije-svim-elektronickim-medijima-u-republici-hrvatskoj/>